

УДК 37.091.12:374.7

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-5\(188\)-35-38](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-5(188)-35-38)

Курмишева Ніна

ORCID iD <http://orcid.org/orcid.org/0000-0002-4944-5735>

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОЇ ГНУЧКОСТІ ПЕДАГОГА

А Теоретично обґрунтовано необхідність навчання впродовж життя, здійснено спробу дослідити його вплив на розвиток особистості. Поняття когнітивної гнучкості педагога вживається у значенні здатності педагогічного працівника швидко адаптувати своє мислення і світосприйняття в умовах освітньої реформи та Нової української школи. Визначено шляхи розвитку когнітивної гнучкості особистості педагога. Ними є фізичні вправи, сприйняття інформації на основі критичного мислення; гра на музичному інструменті; читання щодня, вивчення іноземних мов або нових дисциплін; відкритість розуму, соціалізація, подорожі, відкриття, хобі.

Ключові слова: навчання впродовж життя; когнітивна гнучкість; особистість; педагог; мислення; нові умови; компетентність; інноваційність; педагог-практик

Актуальність проблеми. Питання навчання впродовж життя та неперервної освіти нині займає чільне місце серед прогресивних ідей людства. Від рівня усвідомлення необхідності розвитку і можливостей реалізації залежить соціальний прогрес. Освіта завжди була і залишається тим соціальним інститутом, який проходить практично кожен громадянин держави впродовж щонайменше десяти років, але продовжує вчитися, поки існує на цьому світі. Активніше – у процесі фахової діяльності, і менш активно – коли йде з професії.

Фундатор національної науки В. Вернадський був переконаний, що спасіння України – у розвитку освіти і наукових знань, а самі наукові знання є умовою не лише суспільного прогресу як такого, але й стабільності та національної безпеки.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Навчання впродовж життя є предметом наукового пошуку низки вітчизняних і зарубіжних дослідників-філософів (В. Андрущенко, П. Давидова, А. Добридень, І. Зязюна, С. Клепка, Л. Мусіної, Л. Поважного, О. Поцулко), економістів (М. Бабича, Л. Бухаріної, О. Замори, Л. Корчагіної, В. Крикунової, О. Тітар, А. Чухна, А. Шаронова, Н. Шевченко), соціологів (О. Жихорської, О. Маркозової), педагогів (Л. Айзикової, О. Барабаша, Н. Білик, О. Головка, О. Демидович, Т. Скорик, А. Солодкої, А. Тимченко, О. Топчій). Питання когнітивної гнучкості вивчали філософи (А. Єрмоленко, С. Никоненко, І. Фролов, Jamie Holmes), економісти (О. Бруснецова, О. Гуроров, Т. Коломієць, Т. Кулаковський, І. Шарко), психологи (Л. Балець-

ка, В. Боснюк, О. Войцеховська, Н. Заболотна, П. Маліновські, В. Скотт, А. Moore, G. Deak), педагоги (О. Білецька, О. Валігура, О. Вовк, Є. Голобородько, М. Денисенко, Л. Ковальчук, Є. Фролова). Аналіз літератури дає можливість стверджувати, що проблема навчання впродовж життя є одночасно актуальною, складною для вирішення та недостатньо дослідженою.

Нині залишаються недостатньо розкритими питання необхідності навчання впродовж життя у якості фактору впливу на розвиток когнітивної гнучкості особистості педагогічних працівників.

Мета статті – теоретично обґрунтувати необхідність навчання впродовж життя, дослідити його вплив на розвиток особистості.

Мета дослідження зумовила постановку таких його завдань: здійснити науково-теоретичний аналіз проблеми; визначити шляхи розвитку когнітивної гнучкості особистості педагога.

Викладення основного матеріалу. Когнітивна гнучкість (англ. cognitive flexibility) – поняття, що почало зустрічатися у вітчизняній науці відносно недавно на позначення змін у мисленні людини. Найчастіше зазначене поняття вживається як здатність людського розуму адаптувати мислення чи увагу у відповідь на зміну цілей та / або зовнішні стимули [15]. У широкому розумінні – це здатність людини адаптувати мислення при переході від старої ситуації до нової, а також здатність долати звичні реакції і думки в нових умовах [9; 10].

Поняття когнітивної гнучкості педагога розуміємо як здатність педагогічного працівника швидко адаптувати своє мислення і світосприйняття в умовах освітньої реформи та Нової української школи.

Термін «когнітивна гнучкість» не вживається у жодному нормативному документі, що регламентує освітню діяльність в Україні.

У Законі України «Про освіту» [6] на законодавчому рівні визначено поняття компетентності (ст. 1 п. 1, пп. 15), що, на погляд автора статті, включає когнітивну гнучкість. Компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність.

Стаття 12 п. 1 визначає кардинально нову мету повної загальної середньої освіти та 11 ключових компетентностей, що забезпечують досягнення цієї мети: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність; інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Порівнюючи переліки ключових компетентностей, означених у Законі України «Про освіту» [6] та Концепції НУШ [5], бачимо, що вони практично дублюються (деякі формулюються дещо інакше у Законі, аніж були визначені Концепцією), а ще Законом уведено інноваційність як необхідну кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності компетентність.

Проблемі компетентнісного підходу присвятили свої праці В. Байденко, О. Бондарчук, В. Болотов, В. Васильков, О. Василькова, Л. Ващенко, Н. Дементьєва, О. Єфросиніна, Д. Іванов, О. Овчарук, В. Серіков, А. Кальянов, Г. Ковальчук, Н. Курмишева [4], В. Маслов та ін.

Та як показує практика, поняття інноваційності у педагогів-практиків поки що не перейшло до активного словникового запасу та пріоритету у професійному житті, хоча рівень розуміння цього поняття є досить високим.

Протягом 2017–2019 рр. у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти

ім. М.В. Остроградського було проведено опитування, у якому брали участь 489 слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Лише 2,8 % із них назвали інноваційність як життєво важливу якість особистості педагога, яка входить у першу п'ятірку за значущістю для їхньої професійної діяльності (анкета відкритих запитань). Ще частина респондентів інноваційність ототожнювала із творчістю або новаторством (близько 20 %), хоча ці поняття не є синонімічними. Отже, вчитися інноваційності педагогічним працівникам ще потрібно.

Т. Водолазська [1] також відзначає, що «у 64 % педагогів не сформувався розуміння необхідності змін».

Емпіричні дані засвідчують, що рівень розвитку компетентностей не знаходиться у якихось закономірностях стосовно віку, статі чи досвіду (стажу роботи) педагогічного працівника. При цьому є значна кількість людей, які перебувають в ілюзії, що все ще залишаються професіоналами. Якщо брати до уваги, що найчастіше це представники вікового діапазону 45–50 років – а це середній вік педагогічного працівника на Полтавщині, – то маємо серйозний соціальний виклик: між вимогами до особистості педагога відповідно до Закону України «Про освіту» [6], Концепції нової української школи [5], Постанови КМУ № 800 [2] та реальним станом речей.

В. деФранко стверджує: багато людей, старших 45 років, бояться вчитися, тому що звикли думати, що це довго. І зауважує: це діти вчать довго, а дорослі – у 10 і 20 разів швидше [3].

Окрема «непредметна» компетентність, визначена Законом України «Про освіту» – навчання впродовж життя. 21 серпня 2019 р. Кабміном України було прийнято Постанову «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» [2], у якому чітко виписаний алгоритм навчання впродовж професійного життя педагога.

Навчання – це інвестиція [8], адже щоб вчитися, ми витрачаємо / вкладаємо час, зусилля і кошти. А Шаронов [там само] вказує на три найважливіших результати навчання: 1) знання, навички, компетентності; 2) «середовище», соціальний капітал, контакти; 3) персональна трансформація і захоплення.

Л. Балецька, Т. Горпініч, Ю. Дьоміна, М. Ілляхова, М. Лукомінський, Г. Мільчевська, В. Павленко, В. Пасічник, Р. Петрина, Л. Смола та ін. для стимулювання гнучкості розуму рекомендують намагатися підтримувати його в режимі активності. Добитися цього можна за допомогою різних вправ: фізичних навантажень (вони забезпечують кров киснем, стимулюють вироблення ендорфінів, які поліпшують настрій, дозволяють боротися зі стресами, укріплюють нервову систему); сприйняття інформації на основі критичного мислення; гри на музичному інструменті; читання щодня (підтримує інтерес і цікавість до навколишньої дійсності і до нових предметів у тому числі); вивчення іноземних мов або нових

- specific multiple classification skill to reading comprehension in elementary school children (англ.) // Journal of Educational Psychology. 2002. Vol. 94. P. 56–63. DOI:10.1037/0022-0663.94.1.56.
9. Colzanto L. S., van Wouwe N. C., Lavender T. J., Hommel B. Intelligence and cognitive flexibility: Fluid intelligence correlates with feature «unbinding» across perception and action (англ.) // Psychonomic Bulletin & Review. 2006. Vol. 13. P. 1043–1048. DOI:10.3758/BF03213923.
 10. Deak G. O. The development of cognitive flexibility and language abilities (англ.) // Advances in Child Development and Behavior. 2003. Vol. 31. P. 271–327.
 11. Executive Function Fact Sheet (англ.). Learning Disabilities OnLine (2008). URL: <http://www.lidonline.org/article/24880/>
 12. Gray A. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution / Alex Gray URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/>
 13. Moore A., Malinowski P. Mediation, mindfulness, and cognitive flexibility (англ.) // Conscious Cognition. 2009. Vol. 18. P. 176–186.
 14. Scott W.A. Cognitive complexity and cognitive flexibility // American Sociological Association. 1962. Vol. 25. P. 405-414. DOI: 10.237 / 2785779.
 15. The Power of Full Engagement: Managing Energy, Not Time, Is the Key to High Performance and Personal Renewal / Jim Loehr, Tony Schwartz – New York, London, Toronto, Sydney, 2005. 246 p.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 01.10.2019

Курмишева Ніна. Організація навчання в течение життя як необхідне умовне розвитку когнітивної гнучкості педагога.

А Теоретически обоснована необхідність навчання в течение життя, осуществлена попытка исследовать его влияние на развитие личности. Понятие когнитивной гнучкості педагога употребляется в значении способности педагога быстро адаптировать своё мышление и мировосприятие в условиях образовательной реформы и Новой украинской школы. Определены пути развития когнитивной гнучкості личности педагога. Ими являются физические упражнения, восприятие информации на основе критического мышления; игра на музыкальном инструменте; ежедневное чтение, изучение иностранных языков или новых дисциплин; открытость ума, социализация, путешествия, открытия, хобби.

Ключевые слова: обучение в течение жизни; когнитивная гнучкість; личность; мышление; новые условия; компетентность; инновационность; педагог-практик

Kurmysheva Nina. Organization of Lifelong Learning as a Necessary Condition of Teacher's Developing Cognitive Flexibility.

S The necessity of lifelong learning is theoretically substantiated and an attempt is made to investigate its impact on personality development. The notion of cognitive flexibility of the teacher is used in the meaning of the teacher's ability to quickly adapt his thinking and worldview in the context of educational reform and the New Ukrainian School. The ways of development of cognitive flexibility of the teacher's personality are determined. The perception of information based on critical thinking; fingering; reading daily, learning foreign languages or new disciplines; open mind, socialization, travel, discovery, hobby.

Key words: lifelong learning; cognitive flexibility; personality; teacher; thinking; new conditions; competence; innovation; teacher-practitioner

Курмишева Ніна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського

E-mail: nikurmysheva@gmail.com